

ben), 1858. július 18-án helyezték örök nyugalomra.⁵ Itt szeretném továbbá azt is megemlíteni, hogy Eötvös József édesapja, az 1851. augusztus 21-én elhalálozott ifjabb Eötvös Ignác báró sírköve, illetve a csontjai az Ercsitől légvonalban mindössze 19 km távolságra lévő Fejér megyei Velencén, a Meszlény sírkertben találhatóak.⁶

Summa summarum, az ercsi sírtábla felirata így lenne helyes:

*E KÁPOLNA ALTEMPLOMÁBAN
HELYEZTÉK ÖRÖK NYUGALOMRA*

*1871 – BEN BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEFET
MAGYARORSZÁG ELSŐ KULTUSZMINISZTERÉT*

1840 – BEN GRÓF VIAREGG GYULÁT

*1831 – BEN BÁRÓ LILIEŒ JÓZSEFNÉ
SZÜLETETT SZAPÁRY JULIANNA GRÓFNŐT*

1828 – BAN BÁRÓ LILIEŒ JÓZSEFET

Talán, majd, egyszer....

Csak zárójelben jegyzem még meg, hogy ha a sírfedőlap készítői megkeresték volna a *Vasárnapi Újság*, Eötvös temetéséről megjelent cikkét („*E kápolnában nyugszik az öreg Lilién és neje, egy pár Szapáry grófnő, és b. Eötvös nővérének egy kis gyermeke. Eötvös szülői nem itt nyugsznak. Apja Velencén, hol félrevonulva, haszonbérlett birtokon végzé zivataros életét; anyja Pesten, hol özvegy éveit tölté s meghalt.*”⁷), vagy elolvasták volna a témát érintő szakirodalmat, például Környi Elek kismonográfiáját Eötvös József ercsi éveiről („*A kápolnában nyugszik Lilien József és a felesége... özvegy édesanyja pedig Pesten kapott sírhelyet.*”⁸), akkor nem követték volna el azokat a „hibákat”, melyeket elkövettek.

Merényi-Metzger Gábor

A püspökmolnári (szenttamási) temetőkápolna

A falu és a szenttamási temető

Püspökmolnári község Vas megyében, a Rába mentén, Szombathelytől délre található. A falu a Vasvári járásban fekszik, annak északi részén. A mai Püspökmolnári belterületén egykor 3 kis falu feküdt: nyugaton Molnári, keleten Püspöki, középen pedig Szenttamás. E 3 kisközség eltérő birtokszerkezettel rendelkezett: Molnári egy nagyobb birtokos kezén volt, Püspöki a győri, majd a szombathelyi püspökség birtoka volt, Szenttamáson pedig szegény sorsú kisnemesek laktak. Mindhárom falu 1907-ben felvette a „Rába” előnevet, majd a XX. század folyamán 2 lépcsőben összevonták őket. Így jött létre 1949-re a mai Püspökmolnári. Mindhárom egykori kisközség külön temetővel bírt; a jelen írásban bemutatandó temetőkápolna a középső falurész, az egykor önálló Szenttamás község temetőjében állt.

E temető létrejöttének idejét pontosan ismerjük: kialakításának körülményeit jól leírja Fierst István, a Molnáriban birtokos jakabházi Sallér Judit (gróf Festetics György felesége) ispánjának 1821. május 13-án kelt feljegyzése. Eszerint az ispán az uradalom mezőgazdasági munkáit szemlélte meg, amikor látta, hogy Szenttamás község határában, a Tordasi dűlő melletti Pap megyénél lévő sűrűt temetőnek kezdték „*fel sánczoltatni*” a helybeliek. A munkában tizenhárman vettek részt: zömmel a szenttamási

⁵ MNL OL. X 2003. A budapest-belvárosi római katolikus egyház anyakönyveinek mikrofilmmásolatai. Meghaltak anyakönyve. LV. köt. 242. fol.

⁶ *Merényi-Metzger Gábor*: Ifjabb báró Eötvös Ignác velencei síremléke. In: *Honismeret*, 2015. 5. sz. 42–43.

⁷ *Vasárnapi Újság*, 1871. 9. sz. 109.

⁸ *Környi Elek*: Eötvös József Ersciben. Székesfehérvár, 1959. 38.

kisnemesek és az ő szolgálk. Az ispán ugyan figyelmeztette őket, hogy a föld a grófnée, ám a temető végül maradhatott. (A falu korábbi sírkertje ugyanis messzebb, északra feküdt, és az a helyiek elmondása szerint a feltörő vízforrások miatt elmozsárosodhatott.)¹

Családi sírbolt és kápolna

E temető közepére bő 3 évtized múlva egy impozáns családi sírbolt – egyúttal pedig kápolna – épült. Ennek körülményeiről a fenntartására tett örökalapítványi okirat ad tájékoztatást.²

Az 1856. november 24-én kelt irat szerint Korchmáros Menyhért (az iraton: Menyhárd) a szenttamási sírkertben az általa 1855-ben emeltetett családi sírbolt fenntartására, tatarozására 100 forintot letétbe helyez a szenttamási plébánosnál azzal a feltétellel, hogy ő kihelyezi kamatozni a pénzt. Az épületben ugyanis szeretett felesége, a szenttamási Kovácsics Mária nyugszik. További 100 forintot pedig Korchmáros Menyhért arra szánt, hogy annak kamataiból minden év november 11-én, felesége halálának évfordulóján annak lelki üdvéért énekes szentmisét mutassanak be. Az alapítványtevő vállalta még, hogy a szükséges illetéket lerója. A Szenttamáson kelt iratot Kocsy István helyi „*oskola mester*” és Nagy György helyi birtokos tanúként írta alá. Másnap, tehát 1856. november 25-én már Szenczy Ferenc szombathelyi megyés püspök jóvá is hagyta, amit Heteyi Benedek szentszéki jegyző igazolt.

A kis halomra emelt épület a sírkert közepén, a déli oldalról nyíló temetőkapuval szemben áll. A 3,75x4,4 m alapterületű épületet 92 cm magas, 8,6x7,5 méter alapterületű kovácsoltvas kerítés veszi körül, ezen belül 7 lépcsőfok vezet a kápolnaajtóhoz. A kétszárnyú impozáns faajtó mérete 1,25x2,2 m. Míg a kápolnába ezen az ajtón át, a déli oldalról lehet bejutni, addig a sírbolt az építmény alatt helyezkedik el, ahova az északi oldalról (vagyis hátulról) vezet vasajtóval lezárt bejárat.

A kápolna ajtaja felett a tűzfalon egy 45x55 cm-es négyzetletű fülkében a Korchmáros család címere látható, e fölött pedig egy sokszögletű mezőben az alábbi felirat olvasható:

Korchmáros Menyhértné
született
Kovácsics Mária
a kedves hű nő, a páratlan anya
emlékeül e szerény nyughelyet
a kesergő férj!
MDCCCLV

Az oromzat tetején – egy szellőzőnyílás feletti talapzaton – kereszt koronázza meg az építményt.

A kápolna berendezési tárgyairól az 1915-ben, 1927-ben és 1931-ben felvett leltárok adnak tájékoztatást.³

Ezek szerint a temetőkápolnában az alábbi tárgyak voltak: egy fából készült oltár, Szűz Mária mennybemenetelét ábrázoló (1931-ben újnak nevezett) oltárkép, 4 gyertyatartó, imazsamoly, számos egyházi (papi és ministráns) ruha, kehely (amit a plébánián őriztek) és egyéb kellékek. Összesen 21 tételben 33 db tárgy. Vagyis minden olyan kellék, ami a misézéshez kellett. 1931-ben a kápolna értékét 1400 pengőre becsülték.⁴

Napjainkban ettől némileg eltér a kápolna berendezése. Az oltár, az oltárkép és néhány kiegészítő tárgy ma is megvan, de több minden hiányzik, viszont a falon van további 3 megfeketedett kép, továbbá az oltárkép jobb oldalán egy kb. 20 cm magas Mária-szobor is, amelyek a fellelt leltárakban nem szerepeltek. A kápolna falán még látszik, hogy egykor kékre volt festve, rajta kék csillagok voltak.

A temetőkápolna ma

¹ MNL Festetics-család levéltára P 275 83. csomó 111. Szenttamás község: jogügylet, összeírás 4. p.

² Fellelhető a püspökmolnári római katolikus Szent Tamás-plébánia iratai között.

³ Megtalálhatóak a püspökmolnári római katolikus Szent Tamás-plébánia iratai között.

⁴ Leltár a püspöktamási plébánia A) alapítványairól. Készült: 1931. július 11. Fellelhető a püspökmolnári római katolikus Szent Tamás-plébánia iratai között.

A kriptá „lakói”

A kápolna alatti sírboltba az épület hátulja felől, vagyis északról lehet lejutni. A kétszárnyú, együttesen 1,1x1,92 m méretű vasajtót az északi fal síkjából kiugró toldaléokra rögzítették. Az épületet úgy alakították ki, hogy a kriptá a kápolna alatt helyezkedik el, vagyis az épület gyakorlatilag kétszintes.

A feljegyzések szerint tehát az épület Korchmáros Menyhérthez (és családjához) kötődik. A család régi nemesi familia: 1681. április 14-én hirdette ki Vas vármegye közgyűlése Korchmáros János armálisát. A XVIII. századból több családtag neve is fennmaradt, 1790-ben Korchmáros Józsefet említik kisunyomi lakosként, aki a vármegye táblabírája volt. Ugyancsak táblabíró volt az 1810-ből említett Boldizsár. 1833-ban a Vas megyei Torony községből említik Mihályt és Györgyöt, Táplánfáról (ma: Táplánszentkereszt) pedig Boldizsárt.⁵ A család címeres levelét I. Lipót adományozta 1680. szeptember 19-én Linzben Korchmáros Jánosnak és gyermekeinek (György, István, Mihály, János, Ilona, Anna) és unokatestvérének, Ferencnek. A címert felmutatta Korchmáros Antal, János, József, Boldizsár, Károly, Menyhért és Gáspár 1847-ben Táplánfáról.⁶ A címer leírása: kék udvar alján halom, ezen egymáshoz közel három sárguló, fölfelé álló búzakéve van elhelyezve. A sisak koronájából fél oroszlán emelkedik ki, s első jobb lábával három vörösös búzakalászt tart. Foszladék: jobbról arany-kék, balról ezüst-vörös.⁷ A család történetéhez tartozik még, hogy I. Ferenc József Ischlben 1900. július 24-én – saját kérelmekre⁸ – Korchmáros Gáspár kőszegi királyi járásbírónak és testvérének, Korchmáros Menyhért kőszegi lakosnak, továbbá Gáspár törvényes leszármazóinak, így fiának, Kálmánnak és lányainak, Malvinnak, Etelkának és Georginának a „kisunyomi” előnevet díjmentesen adományozta.⁹

A plébánián fellelt irat¹⁰ szerint a temetőkápolnában a család öt tagja nyugszik.

1. Elsőként Korchmáros Menyhértné, szül. Kovácsics Máriát temették ide (és emeltette neki férje a kápolnát). Ő Szenttamáson halt meg 1855. november 11-én, 28 évesen.

2. Mellette nyugszik férje, a kápolnaépíttető Korchmáros Menyhért földbirtokos, aki meghalt Kőszegen 1900. október 12-én, 70 éves korában.

Ő Korchmáros Boldizsár birtokos, táblabíró és Zarka Teréz fiaként 1830. december 21-én született Táplánfán. 1848 novemberében önkéntesnek állt a Vas megyei 44. honvédszászlóaljnál. Később a zászlóalj 5. század 2. szakaszának tizedeseként említik, utóbb alhadnagy, majd hadnagy. A szabadságharc bukását követően 1850. február 15-én besorozták a 11. gyalogezredhez. 1851. május 25-én pénzért kiváltotta magát. 1867-től 1890-ig a Pest városi honvédegyelet tagja volt.¹¹ A szabadságharc idejéből megőrizte a 44. zászlóalj 5. századának pecsétjét, és utóbb azt a Nemzeti Múzeumnak adományozta. A világsi fegyverletételkor a zászlót, ami alatt harcoltak, darabokra vágva felosztották egymás között. Korchmáros Menyhért a neki juttatott zászlódarabot később a Vas megyei Régiségtárnak (ma: Savaria Múzeum) ajándékozta.¹²

Életének másik jelentős eseménye sokkal későbbi. 1893-ban, amikor egy hadgyakorlatra került sor Kőszegen, Albert szász király az ő lakóházában volt elszállásolva. Búcsúzáskor az uralkodó az *Albert-rend II. osztályú keresztjével* tüntette ki a házigazdát.¹³

3. Harmadikként itt nyugszik leányuk, Korchmáros Györgyike is. Róla sem életkori, sem születési-halálzási adat nem maradt fenn.

⁵ Balogh Gyula: Vas vármegye nemes családjai. Szombathely, 1901. 88.; Szluha Márton: Vas vármegye nemes családjai. Budapest, 1998. 73-74.

⁶ Megtalálható a kisunyomi Korchmáros család levéltárában: Vas Megyei Levéltár XIII. 19. 1. doboz 7.

⁷ Balogh Gyula i. m. 215.

⁸ Megtalálható a kisunyomi Korchmáros család levéltárában: Vas Megyei Levéltár XIII. 19. 1. doboz 2-5.

⁹ Balogh Gyula i. m. 309.

¹⁰ A címe: *Kimutatás*. Az egy 1929-es irat hátuljára írt feljegyzés többek között a temetőkápolna sírboltjában nyugvó személyek neveit is tartalmazza. Fellelhető a püspökmolnári római katolikus Szent Tamás-plébánia iratai között.

¹¹ Bona Gábor: Hadnagykok és főhadnagykok az 1848/49. évi szabadságharcban. Heraldika Kiadó, Budapest, 1998. II. kötet 264.; Mikár Zsigmond: Honvéd névkönyv, az 1848-49-diki honvédségnek 1890-ben még életben volt tagjairól. Bp., 1891. 60.

¹² Balogh Gyula: Vasvármegye honvédsége 1848-49-ben. Szombathely, 1895. 60-62.

¹³ Balogh Gyula: Vas vármegye nemes családjai. Szombathely, 1901. 88.; továbbá Vasvármegye 1893. szeptember 24. 3.

4. Negyedikként a kápolnalapító testvére, Korchmáros Gáspár nyugalmazott királyi táblabírónak a földi maradványai kerültek ide. Ő 1911. október 27-én, 81 évesen távozott az élők sorából.

5. Utoljára az ő özvegyét, Korchmáros Gáspárné, szül. szentgyörgyvölgyi Szép Júliát temették ide, aki 1926. március 28-án, 91 évesen hunyt el.

Utószó

A községbeli idősök visszaemlékezései szerint régebben jeles alkalmakkor a kápolnában katolikus szentmiséket tartottak, azonban ez az utóbbi évtizedekben már nem fordult elő.

A több évtizedes bezártság, illetve a szellőztetés hiánya miatt a belső vakolat mállik, a kápolna berendezése megfeketedett. A kápolna lépcsőjét, illetve a kriptá ajtaját a kúszónövények napjainkra szinte teljesen benőtték, a kriptát pedig állatok használták búvóhelynek, de sírablók behatolása sem zárható ki. A leromlott állagú épület eddigi utolsó tatarozására mintegy másfél-két évtizeddel ezelőtt került sor. A temetőkápolnát – e sorok írójának kezdeményezésére – 2015 tavaszán a települési értéktár bizottság felvette a helyi értéktárba.

Jó hír még, hogy jelenleg tervben van a temetőkápolna felújítása (egyházi építmények felújítására kiírt európai uniós pályázati forrás terhére). Bízunk benne, hogy a sikeres pályázást követően az épület újra a régi fényében pompázik, és a temető, sőt, a község díszje lesz!

Kuglics Gábor

Ismét szépen szól a fülöpszállási műemlék orgona

Fülöpszállás 1797. november 1-jén felszentelt (új) kőtemplomába még nem készítették orgonát.

1824-ben került egyházközségünk élére ifj. Báthory Gábor. 1829-ben egyházkerületi aljegyző, majd 1830-ban országgyűlési pap lett. 1835-ig szolgált településünkön, innen Kecskemétre ment, ahol az egyházmegye főjegyzőjévé választották. 1847-ben egyházkerületi főjegyző, majd 1854–1859 között püspökhelyettes volt. Az ő itteni szolgálata idején, 1827-ben kezdték a két manuális, rück pozitív, 20 változatú orgona építését. A kétbillentyűzetű, húszregiszteres orgona játszóasztala a sípsor előtt helyezkedik el. Az orgona készítője Tormási Martz Henrik. A költségeket a vállalkozó 2500 forintban határozta meg, melyre az egyház tulajdonában lévő Daruhát jövedelme szolgált.

1828. október 19-én ifj. Báthory Gábor mondotta el az orgonaszentelő prédikációt, melyet Tóth István, a gyülekezet első orgonás kántora örökített meg 1828–1832 között készült hangjegyes kézírata (kántorkönyve) 215–227. lapján. Ez az első ismert református prédikáció, mely orgonaszenteléskor elhangzott. Tóth Istvánnak az Erdélyi Múzeum anyagában megmaradt kézírata azért is nevezetes, mert ez az első kéziratos lejegyzett, és meg is maradt református korálkönyv. A többször említett Egressy Béni-féle kéziratos korálkönyvnel két évtizeddel korábbi. E kéziratból azt is megismerjük, milyen volt egy akkori magyar református kántor stílusa és képzettsége azokon a helyeken, ahol a XVIII. század második felétől elterjedő orgonát istentiszteleteken már használták.

Ifj. Báthory Gábor prédikációjában elhangzott: „... *hogyan teszi az Orgona az éneklést hasznosabbá. A mi közönségesen a 'Músikát' illeti, ennek nem csak az, hogy mint az éneklésnek a 'szívbe beható nagy ereje van, hanem az éneklés felett határtalan hatalma és birodalma van az emberi érzéseknek. [...] Továbbá a tapasztalásból tudjuk, hogy a 'Músika az embert fel buzdítja, örömet és gyönyörűséget szerez. [...] Mutasd a tapasztalás, hogy a 'mely Ekleziákban Orgonák vagynak, ott az éneklés sokkal gyönyörködtetőbb és szívre hatóbb.'*”

A tiszteletes az orgona szükségességéről és jelentőségéről még a következőket mondta. A Szent Prófeta és a bölcs Dávid Király az izraelitákat így intette: „*Ditsérjétek az Urat Orgonákkal!*”, majd így folytatta: „*Istennek ezen Orgonákkal való ditsérete és tisztelete mi közöttünk ma éppen el kezdődött. Ma, mert ez a mai nap volt és lesz az a mi reánk nézve emlékezetes Nap, mellyen ez a mi közibünk bé hozatott Orgona mint közönséges Isteni tiszteletenn először meg szólalt, csak nem mindnyájunknak ki mondhatatlan gyönyörűségére és örömére. [...] Ez nem a templom ékességére, nem a fülek kedveltetésére, nem a szemek gyönyörűségére, hanem abból a Szent tzelből hozatott bé, hogy mivel az éneklés az Isteni tiszteletnek egy fő része [...] tegye az Orgona a mi éneklésünket buzgóbbá, szebbé és kedvesebbé. Hogy*